

Yayın Geliş Tarihi: 15.06.2012
Yayına Kabul Tarihi: 17.05.2013
Online Yayın Tarihi: 28.10.2013

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 15, Sayı: 3, Yıl: 2013, Sayfa: 395-417
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

ARKEOLOJİK ALANLARIN KORUNMASINDA PLANLAMANIN ÖNEMİ: GÜVERCINKAYASI ALAN YÖNETİM PLANI VE İLK UYGULAMALAR¹

Abdullah HACAR*

Öz

Aksaray ili, Gülağaç ilçesi, Çatalsu Köyü sınırları içerisinde yer alan Güvercinkayası yerleşmesindeki kazı çalışmaları 1996 yılından itibaren aralıksız devam etmektedir. Kazı çalışmalarında MÖ 5200-4750 (cal.C14) yıllarına tarihlenen Orta Kalkolitik Çağ yerleşmesi açığa çıkarılmıştır. Güvercinkayası'nın aşağı ve yukarı yerleşme tarzındaki plan tipi, insanlık tarihinin kentleşme sürecine ışık tutmaktadır. Etkileri günümüze yansıyan Kalkolitik Dönem'deki toplumsal dönüşümün izlerini bünyesinde barındıran Güvercinkayası buluntularının, gelecek nesillere ulaştırılması zorunludur. Bu amaçla 2008-2011 yıllarında yapılan çok yönlü bir çalışma ile Güvercinkayası ve çevresindeki diğer kültür varlıklarının sürdürülebilir korunmasını hedefleyen Yönetim Planı hazırlanmıştır. Plan kararlarında, bütüncül korumanın gereği olarak, alan içerisinde kalan yerel halkın geleneksel yaşam tarzlarının belgelenmesi ve korunmasına yönelik hükümler de yer almıştır. Bu çalışmada alanın mevcut durum analizleri, Yönetim Planı kararları ve bu güne kadar yapılan uygulamalar hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Arkeoloji, Güvercinkayası Yerleşmesi, Arkeolojik Miras Yönetim Planı, Sürdürülebilir Koruma.

THE SIGNIFICANCE OF PLANNING TO PRESERVATION OF ARCHAEOLOGICAL SITES: GÜVERCINKAYASI SITES MANAGEMENT PLAN AND FIRST IMPLEMENTATIONS²

Abstract

Güvercinkayası is located in the southwest of Çatalsu village, Gülağaç in Aksaray province. During the excavations which have been in progress since 1996, a Middle Chalcolithic Age settlement dated back to 5200-4700 BC (cal.C14) has been unearthed. The structure of Güvercinkayası, which is in the upper and lower settlement form, has shed light on the process of urbanization. It is crucial to preserve the remains of Güvercinkayası for the future generations as it consists of traces of social transformation in the Chalcolithic Age. For this reason, after a multi-directional study carried out between the years 2008-

¹ Dokuz Eylül Üniversitesi IV. Arkeoloji Sempozyumu'nda makalenin planlama kısmı sunulmuştur.

*Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, abduallahacar@gmail.com

² The chapter of Planning in this article was presented at the IV. Dokuz Eylül University Archaeological Symposium.

2011, a site management plan has been prepared aiming at the sustainable preservation of the remains surrounding the area of Güvercinkayası. Furthermore, as a necessity of holistic preservation, documentation and preservation of traditional lifestyles of local community has been given place in the decisions of the plan. This study consists of the analysis of current condition of the site and the decisions and implementations of the management plan.

Keywords: *Archaeology, Guvercinkayası Settlement, Archaeological Heritage Management Plan, Sustainable Preservation.*

GİRİŞ

20. yüzyılın başlarından itibaren çağdaş korumaya katkı sağlamaya yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde birçok toplantı yapılmıştır. Bu toplantılar sonucunda kültür varlıklarının korunmasına yönelik genel ilkeler belirlenmeye çalışılmıştır³. Ülkemizin de içerisinde bulunduğu birçok ülke bu ilkelere paralel olarak kendi yasal mevzuatında düzenlemeler yapmıştır⁴. Ancak ulusal ve uluslararası düzeydeki tüm çabalara rağmen kültür varlıklarının korunması istenilen düzeye ulaşmamış tahribat, son dönemlerde hiç olmadığı kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir.

İdeal yasa ve tüzüklere sahip ülkelerde dahi korumanın tam olarak gerçekleşmemesi nedeniyle, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülkede “Kültür Mirası Yönetimi” uygulanmaya başlanmıştır (Cleere, 2000). Miras Yönetimi, korunacak alanın çevresindeki sosyal yapı ve diğer kültür varlıkları ile birlikte ele alınarak, sürdürülebilir şekilde bir plan çerçevesinde korunmasını amaçlar. Yönetim Planı kararlarının uygulama süresi, sorumlu kurumu ile birlikte tanımlandığından, uygulamada ortaya çıkan sorunlar en aza inmektedir (Feilden ve Jokilehto, 1993: 30-35). Böylece korumanın, yasal metinlerden çıkarılarak uygulanması sağlanmaktadır.

Arkeolojik alanlarda korumanın sağlanması, ortaya çıkarılan varlığın niteliğinden dolayı diğer kültür varlıklarından daha zordur. Bu varlıkların birçoğu kendi dönemlerinde doğal afet, işgal, göç veya eski yapıların yıkılarak yenilenmesi gibi nedenlerle tahrip olmuştur. Ayrıca, arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılan buluntular, binlerce yıl korunmasına yardım eden topraktan ayrıldığında bu tahribat kaçınılmaz olarak daha da artmaktadır. Bu nedenle arkeolojik kültür varlıklarının

³ Günümüz koruma ilkelerini şekillendiren bu toplantılara ve alınan kararlara toplu bir bakış için bkz. Öz ve Güner (Ed.), 2007.

⁴ Ülkemizde, dönemin korumadan sorumlu kurumu, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 24.09.1967 gün ve 3674 sayılı kararıyla Venedik Tüzüğü kabul edilmiştir. 1973 yılında ise Venedik Tüzüğü'ne uygun olarak bütüncül korumaya ait hükümler içeren 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu onaylanmıştır (AEESD, 1976). Daha sonra 1983 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çıkarılmıştır. 1987 yılında 3386 sayılı yasa ve 2004 yılında 5226 sayılı yasa ile değişiklik yapılan 2863 sayılı yasada uluslararası mevzuata uygun olarak bütüncül korumaya yeni tanımlar getirilmiş, bu konudaki belirsizlikler ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (KVMGM, 2004).

kendine özgü sorunlarının çözümünü de içerisinde barındıran “Arkeolojik Miras Yönetimi” kavramı ortaya çıkmıştır⁵. Arkeolojik Miras Yönetimi’nde, genel koruma sorunlarının yanı sıra kültür varlığının önemine zarar vermeyecek şekilde oluşturulan bilgilendirme, eğitim ve ziyaretçi yönetimi ile ilişkili kararlara yer verilir.

Ülkemizde arkeolojik alanlar turizm, bayındırlık ve imar çalışmaları gibi nedenlerle tahrip olmaktadır. Yapılacak planlama çalışmalarıyla bu tahribat büyük ölçüde durdurulabilmektedir. Ancak ülkemizde yönetim planına sahip arkeolojik alan sayısına bakıldığında bu sayının oldukça sınırlı olduğu göze çarpmaktadır. Bunun nedenleri arasında; “Kültür Mirası Yönetimi”nin ülkemiz için yeni bir kavram oluşu ve daha da önemlisi, yasal alt yapısının 5226 sayılı yasa ile ancak 2004 yılında oluşturulmuş olması sayılabilir⁶.

2008 yılında hem ülkemizdeki arkeolojik alanların yönetim çalışmalarına katkı sağlamak hem de insanlık tarihinde kilit bir öneme sahip Güvercinkaya Yerleşmesi ve çevresindeki diğer kültür varlıklarını korumak amacıyla “Güvercinkaya Yönetim Planı” hazırlık çalışmalarına başlanmıştır⁷. Bunun için öncelikle alanın geçici sınırları belirlenerek, bu alanda kültürel, sosyal ve ekonomik mevcut durum analizleri yapılmıştır. Bunların dışında kararların oluşturulmasında bağlayıcı nitelikte olan mevzuat maddeleri ve üst ölçekli planlar incelenmiştir. Analiz çalışmalarından sonra, planlama alanının kesin sınırları oluşturularak, alan içerisinde kalan kültür varlıklarının ve geleneksel dokunun sürdürülebilir bir biçimde korunmasını sağlayacak müdahale kararları geliştirilmiştir.

PLANLAMA ALANININ TANIMI

Yönetim Alanı, tarihsel süreçte Kapadokya Bölgesi olarak adlandırılan bölgenin batısında, günümüzde Tuz Gölü’nün doğusunda yer alan Aksaray il merkezinin kuzeydoğusunda, Gülağaç ilçesinin batısında yer almaktadır. Güvercinkaya ve çevresine ilişkin bütüncül korumanın sağlanması için yapılan ilk gözlem ve tespit çalışmaları sonucunda, mevcut durum analizlerinin yapılacağı

⁵ Tanım ve daha geniş bilgi için bkz. Cooper vd., 1995: 242; Biörnstad, 2000.

⁶ Alan Yönetimi ile ilgili mevzuat maddelerinin oluşturulma nedenleri için bkz. Ahunbay, 2005: 35.

⁷ 5226 sayılı yasada ve 2005 yılında yürürlüğe giren uygulama yönetmeliğinde, ‘Yönetim Alanı Belirlenmesi’ ve ‘Yönetim Planı’nın hazırlanması sürecine ilişkin öngörülen maddelerin, şu an için, ülkemizdeki çoğu arkeolojik alanda uygulanması zor gibi gözükmektedir. 2008 yılında Güvercinkaya Kazı Yönetimi, mevzuatımızda öngörülen bu süreçlerden bağımsız olarak, korunması gereken bir alanda yönetim planlarının hazırlanabilirliğini ve uygulanabilirliğini test etmek amacıyla bir çalışma başlatmıştır. Çalışma sonucunda bu makalede ana hatlarından söz edilecek Güvercinkaya Yönetim Planı kararları oluşturulmuştur. Yönetim planı kararlarının öngörüldüğü şekilde gerçekleştirilmesi durumunda, uygulama sürecinde elde edilen verilerin, bu alandaki ülke mevzuatının geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

‘Taslak Yönetim Alanı’ sınırları belirlenmiştir. Taslak sınır, korumaya katkı sağlayacak tüm unsurları tespit etmek amacıyla mümkün olduğunca geniş tutulmuştur. Buna göre analiz çalışmaları, Aksaray’ın Merkez’e bağlı kuzey köyleri ile Saratlı, Demirci ve Bekarlar gibi önemli kültür varlıklarına sahip belde belediyelerinin sınırları içerisinde yer aldığı Gülağaç ilçesini kapsayacak şekilde yapılmıştır.

Bir sonraki bölümde detaylandırılacak analiz çalışmaları tamamlandıktan sonra, Güvercinkayası Yerleşmesi merkez alınarak, aynı zamanda Yönetim Alanı’nın da kesin sınırlarını oluşturacak, bir “Etkileşim Alanı” belirlenmiştir. Bu sınır belirlenirken genel olarak şu hususlara dikkat edilmiştir:

- Yönetim Planı kararlarının gerçekçi ve uygulanabilir olması
- Korumaya katkı sağlayacak unsurların yoğunluğu
- Kazı Yönetimi’nin erişebilirliği

Etkileşim alanının oluşturulması ile alan içerisinde kalan tüm kültür öğelerinin korunması için müdahale kararlarının oluşturulabilmesi amaçlanmıştır. Yönetim Alanı’nın kesin sınırları şu şekildedir (Resim 1):

Güneybatı sınırı, Demirci Beldesi’nin 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı’nda kentsel gelişim alanı sınırına paralel olarak başlamaktadır. Buradan batıya doğru Karasu Vadisi’ni ve bu vadinin güneyinde yer alan Gökdeş Ören yeri ile Emine Us Nekropol Alanı’nı içine alacak şekilde Mamasun Barajı’nın güney kıyısına ulaşmaktadır. Alanı’nın batı sınırı, Prof. Dr. M. Özbaşaran (İ.Ü. Prehistorya A.D.) başkanlığında yürütülen Aşıklı Höyük Kazıları ve bu kazılar nedeniyle sürdürülen diğer çalışmalara müdahale etmemek amacıyla Kızılkaya-Demirci Beldesi sınırında kesilmiştir. Kuzeybatı sınırı ise Tepesidelik Han ve bu hanın doğusundaki höyüğü kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Alanın kuzey sınırı ise Saratlı Beldesinin 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı’nda kentsel gelişim alanı sınırı olarak kabul edilmiştir. Güneydoğu yönünde Toptepe Tümülüsü, Küçük ve Büyük Deller Tümülüsleri, Zindanlık Tümülüsü, Oluklunun Kaya Yerleşmesi ile Demirci Beldesi’ni çevreleyerek ilk başladığı noktaya ulaşmaktadır.

PLANLAMA ALANI ANALİZ ÇALIŞMALARI

Yönetim Planı kararlarının sağlıklı bir şekilde oluşturulması ve alanda hedeflenen sürdürülebilir korumanın sağlanması için mevcut durum analizleri büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda Yönetim Planı kararları oluşturulmadan önce, planlama alanındaki sosyal doku ve ekonomik kaynaklar ile kültür varlıklarına yönelik analiz çalışmaları yapılmıştır. Bu bölümde, daha geniş bir alanda gerçekleştirilmiş olan analiz çalışmalarının sadece ‘Yönetim Alanı’ sınırları içerisinde kalan kısmına değinilecektir. Kapsadıkları alanlar göz önünde bulundurularak analiz çalışmaları, Güvercinkayası Yerleşmesi, Etkileşim Alanı ve Kazı Evi olarak üç başlık altında toplanmıştır (Hacar, 2011: 125-190).

Güvercinkayası Yerleşmesi

Güvercinkayası Yerleşmesi Aksaray ili, Gülağaç ilçesi, Çatalsu (Apsarı) Köyü'nün yaklaşık 1 km. batısında, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu bir kayalığın üzerinde yer almaktadır. Yerleşme, 11.08.1994 tarihinde, arazi yöneticiliğini Gülçur'un yaptığı, Prof. Dr. Esin başkanlığındaki "Aksaray, Nevşehir, Niğde İlleri Yüzey Araştırması" sırasında saptanmıştır (Gülçur, 1999: 111). Kazı çalışmaları, halen Prof. Dr. Gülçur başkanlığında uluslararası bir ekiple devam etmektedir⁸.

1996 yılından itibaren devam eden kazı çalışmalarında, genel olarak M.Ö. 5200-4750 (cal.C14) yıllarına tarihlenen Orta Kalkolitik Çağ yerleşmesinin hemen hemen tamamı açığa çıkarılmıştır. Güvercinkayası'nın tasarım ürünü yerleşim planı, aşağı ve yukarı yerleşme şeklinde iki bölümden oluşmaktadır (Resim 2). İki kule ile desteklenen, birden fazla yenileme evreli bir savunma hattı, aşağı yerleşmeyi yukarı yerleşmeden ayırmaktadır. Yukarı yerleşmenin, dönemi için anıtsal denilebilecek boyutta bir savunma hattıyla korunması, güvenlik gereksiniminin ne denli önemli olduğunun göstergesidir (Gülçur vd., 2011:294-312). Aşağı ve yukarı yerleşmelerin konut adaları içinde bitişik düzende tutulmuş yerleşim planları, dönemin savunma gereksiniminin yanı sıra, sosyo-politik yaşama ilişkin bilgileri de bünyesinde barındırmaktadır (Kiper ve Gülçur, 2005: 18-19) (Resim 2-3).

Orta Kalkolitik Dönem öncesi yerleşmelerinde savunma sistemlerinin varlığı bilinmesine karşılık, yukarı ve aşağı yerleşme tarzında somut bir ayırımdan söz etmek mümkün değildir. Güvercinkayası kazıları öncesinde, bu gelişimin en somut örnekleri, ancak İlk Tunç Çağı ve sonrası dönemlerden bilinmekteydi. Büyük olasılıkla, Orta Kalkolitik Çağ'da, ekonomik geçim kaynaklarının paylaşımına bağlı olarak köy içi ve dışındaki sosyal gruplar arasında çıkabilecek çatışma riskinin yüksekliği, Güvercinkayası tarzı bir yerleşme düzeninin

⁸ Prof. Dr. S. Gülçur başkanlığında yürütülen Güvercinkayası Kazısı Uluslararası Bilim Ekibinde; Prof. Dr. E. Eruz (İ.Ü. Orman Fak. Emekli Öğretim Üyesi, Toprak Kimyası) Prof. Dr. C. Göncüoğlu (ODTÜ-Ankara, Jeoloji), Doç. Dr. V. Toprak (ODTÜ-Ankara, Jeoloji, Coğrafi Bilgi İşlem), Doç. Dr. Ü. Yalcın (Bochum Madencilik Müzesi, Almanya, Arkeometalürji), Dr. B. Arbuckle (Harvard Üniversitesi, ABD, Arkeozooloji), Dr. H. Buitenhuis (Groningen, Hollanda, Arkeozooloji), Prof. Dr. R. Cappers ve Uzm. H. Woldring (Groningen, Hollanda, Arkeobotanik), Dr. R. Christidou Kavala, Yunanistan, Kemik Aletler ve Kullanım İzleri), Dr. E. Coquiougniot (Fransız Bilimler Akademisi, CNRS Lyon, Fransa, Obsidiyen Alet Endüstrisi ve Kaynak Analizleri), Dr. C. Wawruschka (Viyana Üniversitesi, Coğrafi Bilgi Sistem ve Yerleşme Modelleme), Prof. Dr. P. Kuniholm (Cornell Üniversitesi, ABD, Dendrokronoloji), Dr. V. Filip (Prag üniversitesi, Çek Cumhuriyeti, Arkeometri, Yağ Asidi Analizleri), I. Jaekova (Prag Üniversitesi, Çek Cumhuriyeti, Arkeometri, Karbon ve Nitrojen Analizleri), J. Kailova (Prag Üniversitesi, Çek Cumhuriyeti, Arkeometri, Fitolit Analizleri), Dr. Ivan Pavlu (Prag Üniversitesi ve Çek Bilimler Akademisi Emekli Öğretim Üyesi, Çek Cumhuriyeti, Öğütme Tasları), Dr. Jaroslav Ridky (Prag Üniversitesi ve Çek Bilimler Akademisi, Çek Cumhuriyeti, Sürtme Tas Aletler) yer almaktadır.

doğmasına sebep olmuştur⁹. Yerleşmenin plan özelliklerinin, insanlık tarihinde çok önemli olan, daha sonraki dönemlerde İç Anadolu’da yerel beylikler ve sonrasında yerel krallıklara da götürecektir öncü modellerin “nasıl” ve “hangi şartlar altında” meydana geldiği sorularına cevap verebilecek nitelikte bilgiler içerdiği görülmektedir (Kiper ve Gülçur, 2005: 19).

Güvercinkaya kazı çalışmalarında, Orta Kalkolitik Çağ taş mimarisinin yanı sıra öncü ve ardıl yerleşmelerin izlerine de rastlanılmıştır. Ana kaya yüzeyine diziler halinde, özenli bir şekilde açılmış oyuklar yerleşmenin dikkat çekici özelliklerindedir. Genel olarak çapları ± 18 cm, derinlikleri $\pm 10-12$ cm olan oyukların henüz taş mimari ile herhangi bir ilişkisi tespit edilememiştir. Gülçur ve Endoğru’ya göre bu oyuklar, Güvercinkaya’nın hafif malzemeli öncü yerleşmesinin kalıntıları olan ahşap dikme yuvalarıdır (1998: 87).

Güvercinkaya’nın en üst tabakasında, taş mimari yapılarının molozunu temel olarak kullanan kerpiç tuğlalardan örülü bir teras ve kuzey etekte de kerpiç tuğla büyük bir yapı bulunmaktadır. Genel yapı malzemesi taş olan Güvercinkaya’nda, kerpiç malzemeli bu yapılar bir yeniliktir. Bu yapılar ile birlikte ortaya çıktığı düşünülen yeni bir çanak çömlek grubu, bu yapı tekniğinin Güneydoğu Anadolu-Kuzey Mezopotamya gelenekli olduğunu akla getirmektedir (Çaylı, 2009: 111-112). Bu varsayım, son yıllarda yerleşmenin üst dolgularında ve yamaç akıntıları içinde ele geçen beş adet damga mühürle de desteklenmektedir (Kiper ve Gülçur, 2008: 250; Gülçur vd., 2011: 294-312).

Etkileşim Alanı

Etkileşim Alanı’nda yapılan analiz çalışmalarını dört başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar; kültür varlıkları, turizm, ulaşım ve yerel halkın sosyal ve ekonomik koşullarına yönelik yapılan incelemelerdir (Hacar, 2011: 153-190).

Kültür varlıklarına yönelik yapılan analiz çalışmaları Yönetim Planı’nın arazi kullanımını önemli ölçüde şekillendirmiştir. 2008-2009 yıllarında, Gülçur ve ekibince önceki yıllarda tamamlanan, “Aksaray, Nevşehir, Niğde 1993-2001 Yüzey Araştırması” sonuçlarından yararlanılarak, bünyesinde kültür varlığı barındıran yaklaşık 50 alanda incelemeler yapılmıştır. Bu incelemelerin birinci aşaması arazide gerçekleştirilerek kültür varlıklarındaki tahribat nedenleri saptanmıştır. Bu tahribat nedenlerinin önlenmesi, Yönetim Planı’nın temel amacı olan “sürdürülebilir korumanın sağlanması” ilkesine uygun olarak plan kararlarına yansımıştır.

İkinci aşamada, Aksaray ilinin bağlı olduğu Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü’ne gidilerek bölgenin tescilli kültür

⁹ Gülçur’un bölgedeki diğer Orta Kalkolitik Çağ yerleşmelerini göz önüne alarak çoban-çiftçi toplulukları arasındaki olası çatışma ve bunun Güvercinkaya yerleşmesine olan etkileri hakkındaki görüşleri için bkz. Kiper ve Gülçur 2005: 18-19.

envanteri alınmıştır. Resmi olarak tescilli kültür varlıklarının sayısı ile yüzey araştırmaları sonucu tespit edilen kültür varlıklarının sayısına yönelik yapılan karşılaştırmada çoğu kültür varlığının halen tescil kaydının olmadığı görülmüştür (Hacar, 2011: 153).

Kültür envanterine yönelik yapılan çalışmanın üçüncü aşamasında ise koordinatları alınan kültür varlıkları haritalara işlenmiştir. Bu çalışma sonucunda, hem kültür varlığı açısından yoğunluklu alanlar daha rahat izlenerek Yönetim Planı'nda sektör oluşturmaya müsait bölgeler belirlenmiş hem de kültür varlıklarının tescil işlemlerine yönelik önemli bir altlık oluşturulmuştur.

Etkileşim Alanı'nda, ziyaretçi çeken tek merkez, Saratlı Beldesidir. İlgili belediyenin çabalarıyla temizletilerek ziyarete açılan Saratlı I Yeraltı Şehri şu an için yılda 80 bini aşkın ziyaretçi çekebilmektedir (Resim 4) (Hacar, 2011: 186). Turizmin ekonomik bir girdi sağlayabileceğinin fark edildiği beldede yerel halkın ürettiği el işlerinin satılabileceği mekânlar oluşturulmuştur. Diğer yandan Demirci Beldesi'nde de bir yeraltı şehrini turizme kazandırmak amacıyla kazı çalışmaları başlatılmıştır. Güvercinkayasası Etkileşim Alanı'na dahil edilen Saratlı ve Demirci Beldeleri ulaşım ağlarına yakınlıkları ve barındırdıkları kültür varlıkları ile Güvercinkayasası Sektör Alanları'na ve Yönetim Planı'na zenginlik katacaktır.

Güvercinkayasası Etkileşim Alanı'nda yer alan köy ve beldelerin temel gelir kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Bunun dışında özellikle genç erkek nüfus, ülke içinde veya dışında genellikle yapı inşa sektöründe çalışmak üzere göç etmektedir. Saratlı ve Demirci Beldeleri tarım ve hayvancılığın yanında ahşap ve taş işleme atölyeleri gibi küçük işletmelere de sahiptir (Hacar, 2011: 186-190).

Kazı Evi

1996 yılında Güvercinkayasası kazı çalışmalarının başlamasıyla kazı ekibi, Demirci Belediyesi'nin eski binasına yerleşmiştir (Gülçur ve Endoğru, 1998: 86). Yapının fiziksel ve teknik yetersizlikleri nedeniyle 2000 yılında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın Güvercinkayasası ve Çevre Araştırmaları Projesi için tahsis ettiği eski Demirci Köy Grup ve Tarım Merkezi'ne taşınmıştır.

Demirci Köy Grup ve Tarım Merkezi'nde bulunan iki yapı, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü ile Mercedes-Benz Türk A.Ş.'den sağlanan maddi kaynaklarla onarılarak kazı çalışmalarına uygun hale getirilmiştir (Gülçur ve Sağır, 2003: 49). Bu iki yapıya, 2008 - 2011 yılları arasında toplam üç bağımsız birim daha eklenmiştir (Resim 5, 11). Böylece Güvercinkayasası kazı ekibinin çalışma mekanları genişletilerek teknik donanımlarıyla laboratuvar, restorasyon, eski eser ve ardiye depo birimleri hayata geçirilmiştir. Ayrıca, disiplinler arası ve çok uluslu çalışmalar bağlamında, bölgede araştırma yapmak isteyen, değişik disiplinlerden uzmanların barınma ihtiyacı da giderilmiştir. Kazı başkanının bireysel çabaları ile 2009 yılında başlatılan bahçe düzenleme çalışmaları halen devam etmektedir.

ÜST ÖLÇEKLİ PLAN KARARLARI

Güvercinkayası Yönetim Planı kararlarının uygulanması, bağlayıcı nitelikteki üst ölçekli plan kararlarına uygun olması ile mümkündür. Bu nedenle Yönetim Planı kararları oluşturulmadan önce 1/100.000 ile 1/:25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planları detaylı bir şekilde incelenmiştir.

1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı Kırşehir, Nevşehir, Niğde ve Aksaray illerine yönelik hazırlanmıştır. Güvercinkayası Etkileşim Alanı ve yakın çevresi, planın L32 paftasında yer almaktadır. Mamasun Baraj Gölü'nün kıyı bölgesi, 1/100.000 ölçekli planda "Çayır - Mera" alanında kalmaktadır. Gökçe/Mamasun Köyü'nden başlayarak Malayır Tümülsü'ne kadar kıyıya paralel olarak ilerleyen bu bölge, Malayır Tümülsü'nün yer aldığı vadi boyunca içerilere kadar sokulmaktadır. Buradan devam eden "Çayır- Mera" alanı, hemen hemen Saratlı Belde sınırına dayandıktan sonra Çatalsu/Apsarı Köyü'nü de kapsayacak şekilde, sırt boyunca devam etmektedir. Yerleşim alanları ve çayır- mera alanı dışında kalan yerler "Tarımsal Nitelikli Alanlar" sınırı içerisinde yer almaktadır. Güvercinkayası Etkileşim Alanı'ndaki üç bölge, yapı yasağının getirildiği "Jeolojik Sakıncalı Alanlar" sınırı içerisinde kalmaktadır. Büyük Deller ile Zindanlık Tümülsü arasındaki vadiden başlayarak, Karasu yatağı boyunca Mamasun Barajı'na kadar devam eden arazi parçası bu alanlardan bir tanesidir. Diğer iki alan ise Çatalsu (Apsarı) Köyü'nün yaklaşık 1.000 metre kuzeyinde yer alan Kengerlik Çukuru'ndan başlayarak kuzeydoğuya doğru yaklaşık 2.000 metre devam eden arazi ile Malayır Tümülsü'nün içerisinde yer aldığı vadidir.

1/25.000 ölçekli planın Güvercinkayası Etkileşim Alanı için öngördüğü en önemli karar, Mamasun Baraj Gölü'nün su tutma havzası sınırınıdır. Buna göre Mamasun Barajı'nın azami su seviyesi 1.110 metre kodu olarak belirlenmiştir (Hacar, 2011: 192). Planın öngördüğü bu sınır Güvercinkayası Etkileşim Alanı'nda, Gökçe (Mamsun) Köyü'nün güney eteklerinden başlamakta, kuzeydoğuya doğru devam ederek Malayır Tümülsü'nün içerisinde bulunduğu vadiyi çevreledikten sonra planda, Enlice Tepesi olarak okunan sırt dışarıda kalacak şekilde Kengerçukuru mevki içlerine girmekte, Çatalsu (Apsarı) Köyü'nün güney sınırına ulaşmaktadır. Buradan Çatalsu (Apsarı) Köyü'nün güneybatısındaki Çaradaklıtepe örenyerini içine alacak şekilde Karasu Nehri'ne doğru ulaşmaktadır.

Planda öngörülen bu kottaki azami su seviye sınırına ulaşılması durumunda içlerinde Güvercinkayası Yerleşmesi, Eski Çatalsu (Apsarı) Köyü Kilisesi ve Malayır Tümülsü'nün yer aldığı birçok kültür varlığı baraj suları altında kalacaktır. 1/25.000 ölçekli planda 1.110 metre olarak verilen azami su seviye sınırına bu güne kadar ulaşılmamıştır (Hacar, 2011: 192).

YÖNETİM PLANI KARARLARI

Güvercinkayası Yönetim Planı Kararları genel olarak koruma, belgeleme, bilgilendirme, turizm, ulaşım, eğitim, sosyal çalışmalar başlıkları altında toplanabilir (Hacar, 2011: 193-211). Yönetim Planı'ndaki her karar alanın sürdürülebilir korunmasına katkı sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Yönetim Planı kararları, kesin bir ayırım yapılamasa da, ilişkili oldukları alanlar göz önünde bulundurularak, Güvercinkayası, Etkileşim Alanı ve Kazı Evi başlıkları altında toplanabilir.

Yönetim Planı Amaçları

Yönetim Planı'nın temel amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Güvercinkayası Yerleşmesi'nde ortaya çıkarılan buluntuların sürdürülebilir bir şekilde korunarak, gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak,
- İnsanlık tarihinin belli bir döneminin yaşayışını, iyi korunmuş görsel buluntularıyla yansıtan Güvercinkayası Yerleşmesi özelinde, Arkeoloji ile toplum arasındaki kopukluğu gidermek, ortağı oldukları insanlık tarihine yönelik bilgi aktarımını en üst düzeyde gerçekleştirmek,
- Aynı alanda birbirinin karşısı gibi görünen, geçmişin ürünü olan kültür varlığı ile şimdinin yaşayan gelenek-göreneklerinin, sosyal ve ekonomik olgularının, birbirine katkı sağlayacak şekilde uzlaştırılmasını sağlamak,
- Yönetim Planı sınırları içerisinde yer alan kültür varlıklarının tahrip nedenlerini ortadan kaldırarak gelecek nesillere ulaştırılmasını sağlamak,
- Etkileşim Alanı içerisinde yer alan yerel toplumun geleneksel yaşam tarzından taviz vermeden, ekonomik ve sosyal yönden gelişmesini sağlamak,
- Önerilen Sektör Alanları sayesinde, Etkileşim Alanı'nda yer alan kültür varlıklarının korunmasına katkı sağlayacak ekonomik girdiler oluşturmak,
- Korumanın gerçekleştirilmesine ilişkin yasal düzenlemelerin uygulamada yaşanan sorunlarına çözüm üretmek.

Güvercinkayası Yerleşmesi

Yönetim Planı'nda, Güvercinkayası Yerleşmesi ile ilgili olarak, ortaya çıkarılan taşınmaz mimari yapıların gelecek kuşaklara aktarılması için alınması gereken koruma önlemleri üzerinde durulmuştur. Bunun dışında topluma bilgi aktarımı bağlamında kararlar oluşturulmuştur. Kararlarda iki faktör sınırlayıcı olmuştur. Bunlardan ilki tüm arkeolojik alanlar gibi kazılar sonucunda ortaya çıkarılan yerleşmenin kırılğan yapısı, ikincisi, Mamasun Barajı'nın su tutma sınırındır. Yönetim Planı'nda, bu iki faktör nedeniyle özgün Güvercinkayası Yerleşmesi'nin ziyarete açılması önerilmemektedir. Çünkü geçen yüzyılın

başlarında özellikle Avrupa’da sırf ekonomik kaygılarla ziyarete açılan birçok arkeolojik alanda geri dönüşü olmayan tahribatlar meydana gelmiştir¹⁰.

Bu konuya çözüm olarak Güvercinkayası Yerleşmesi’nin “Açık Hava Müzesi” tasarımına uygun olarak Mamasun Barajı su tutma havzası dışında uygun bir alana yeniden inşası önerilmiştir. İnşa edilecek alana yönelik yapılan tespit çalışmalarında gerek topoğrafik yapısı gerekse de konum ve ulaşım olanakları ile Güvercinkayası’nın kuzeydoğusunda yer alan Enlice Tepeleri öne çıkmaktadır (Resim 6). Plan kararları gereği Güvercinkayası’nın deneysel olarak inşa edilmesi düşünülmektedir. Böylece kazılar sırasında ortaya çıkarılan buluntuların teknolojisi, yapım tekniği ve kullanılan iş gücü gibi detaylar hakkında daha iyi bilgi sahibi olunacaktır. “Deneysel Güvercinkayası Yerleşmesi”nin inşası hem arkeolojide genel bir sorun olan “edinilen bilginin topluma aktarılması sorunu”na çözüm olabilecek hem de alan yakınındaki Malayır Tümülüsü ile bir sektör bölgesi oluşturarak bölge ekonomisine katkı sağlayabilecektir (Resim 7).

Etkileşim Alanı

Etkileşim Alanında yapılan tespitlerde birçok kültür varlığının tahribata uğradığı tespit edilmiştir. Bu nedenle Yönetim Planı’nda, öncelikle kültür varlıklarının koruma altına alınmaları için kararlar oluşturulmuştur. Ayrıca sürdürülebilir korumanın ekonomik girdilerle daha kolay sağlanacağı göz önünde bulundurularak sektör oluşturmaya yönelik önerilerde bulunulmuştur. Bu amaçla Etkileşim Alanı’nda üç sektör bölgesi tanımlanmıştır (Resim 1).

Sektör I’de, Saratlı I ve II Yeraltı Şehirleri ile Malayır Tümülüsü ve Güvercinkayası Yerleşmesi’nin yer aldığı bölgeyi açık hava müzesine dönüştürmeye yönelik proje oluşturma kararı alınmıştır. Bu kararla, “Açık Hava Müze Alanı”nın, halen ziyaretçi çekebilen Saratlı I Yeraltı Yerleşmesi ile kültür sektörü oluşturarak yöre halkının ekonomik girdilerini arttırması ve bunun dolaylı olarak sürdürülebilir korumaya katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Geleneksel kırsal yerleşme dokusunu belli oranda koruyan Demirci Kasabası açılmakta olan yeraltı şehri ve barındırdığı diğer arkeolojik alanlar ile birlikte Sektör II olarak adlandırılmıştır (Resim 8). Bu alanda, geleneksel yapıların tespit çalışmalarının sağlanması ve koruma altına alınması için kararlar alınmıştır. Bunun yanı sıra günümüzde artık işletilmeyen geleneksel atölyelerin yapılacak restorasyon projeleri ile endüstri müzelerine dönüştürülmesi önerilmiştir. Demirci

¹⁰Altamira Mağarası bu konuda iyi bir örnek olarak verilebilir. 20. yüzyılın başlarında ziyarete açılan mağarada 1955 yılında yıllık 50.000 olan ziyaretçi sayısı, 1973 yılında 177.000’e ulaşmıştır. Artan bu turizm baskısı nedeniyle İspanya hükümeti 1982’de ziyaretçi sayısını 8500 kişi ile sınırlanmıştır. Mağarayı gezmek isteyen ziyaretçiler randevu olarak sıraya girmektedir. İspanya azalan bu turizm gelirlerine karşı mağaranın paleolitik dönemini esas alan bir replikasını bilgisayar modellemesi yardımıyla tasarlayarak uygulamıştır. Replika mağarayı 2001-2003 yıllarında 1 milyonu aşkın kişi ziyaret etmiştir (Corruchaga ve Monforte, 2006: 177-183).

Kasabası'nda bu yönde yapılan tespit çalışmalarında bir demirci atölyesi ve bezirhane yapısı öne çıkmıştır.

Sektör III Alanı'nda, Roma-Bizans Dönemi'ndeki "Göç Yolu"na ait, eski yol kalıntıları ve güzergâhlarının korunması ve onarılması için kararlar alınmıştır. Sektör III Alanı'nın, barındırdığı kültür varlıklarının niteliği ve bulunduğu konumdan dolayı Sektör I ve II arasında bir köprü işlevi görmesi hedeflenmiştir (Resim 1). Bu alandaki, kısmen günümüzde de kullanılan eski yol güzergâhlarının Demirci Beldesi'ne doğru devam etmesi, yönetim planı arazi kullanımını da şekillendirmiştir. Buna göre Etkileşim Alanı'nın kuzeyinde bulunan - Aksaray-Nevşehir karayolundan- "Açık Hava Müze Alanı"na giriş yapacak ziyaretçilerin, Roma "Hristiyan Hacı Yolu"na paralel oluşturulmuş güzergâhtan geçerek Sektör III Alanı ile Demirci Beldesi'ne girişleri sağlanacaktır. Böylece Demirci Beldesi kırsal yerleşme dokusu ile beldenin kuzeyindeki anıtsal nitelikteki tümülüslerin ziyaret edilmeleri sağlanacaktır. Önerilen güzergâh ile aslında gününbirlik ziyaretlerin beklendiği bölgede ziyaretçilerin konaklamaları sağlanacaktır. Bu durum konaklama hizmeti, geleneksel el işlerinin üretimi ve satışı gibi birçok hizmet sektörünün gelişmesini tetikleyecektir. Bu nedenle Yönetim Planı'nda, yerel halka yönelik gelişebilecek hizmet sektöründeki bazı alanlarla ilgili kurslar verilmesi planlanmıştır.

Kazı Evi

Güvercinkayası kazı evi, son yıllarda yapılan yeni düzenlemelerle bölgenin araştırma ve eğitim merkezlerinden biri haline gelmiştir. Yönetim planının kazı evine ilişkin kararları, bu çalışmaları tamamlayıcı niteliktedir. Bu kapsamda, yönetim planında, kazı evine yönelik peyzaj düzenlemesi ve ziyaretçi birimleri ile sergi alanlarının oluşturulması öngörülmüştür. Sergi alanlarında oluşturulacak teşhir, Arkeoloji hakkında genel bilgileri ve deneysel çalışmaları içerecektir. Böylece yerel halk ve diğer ziyaretçiler insanoğlunun tarihi boyunca geçirdiği süreçler hakkında bilgi edinecektir. Deneysel çalışmalar, Güvercinkayası'nda ortaya çıkarılan mimari ve küçük buluntuları da kapsayacağından yerleşmeyi ziyaret edememiş turistlerin yerleşme buluntuları hakkında bilgi edinmeleri sağlanacaktır.

Eğitim ve Sosyal Çalışmalar

Güvercinkayası Yönetim Planı'nda, korumanın salt kazı çalışmaları ile sağlanamayacağı fikrinden hareketle eğitim ve sosyal çalışmalara ayrıca önem verilmiştir. Bunun için üç hedef kitle belirlenmiştir. Böylece her gruba kendi özelliğine uygun eğitim programlarının verilmesi mümkün olacaktır.

Programlardan ilki örgün eğitimdeki çocuklara verilecek eğitimi kapsamaktadır. Dünya görüşünün şekillenmeye başladığı bu yaşlarda bireyin kültür varlığını sahiplenmesini sağlayacak şekilde eğitilmesi korumaya büyük katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda Kazı Yönetimi'nce 2008 yılında ilk defa uygulanmaya başlayan "Kültürel ve Doğal Çevremiz Yaz Şenliği" eğitim programı düzenli

olarak 2011 yılına kadar devam etmiştir. Yönetim planında, mevcut mekânların iyileştirilerek, bu eğitim çalışmalarının daha da geliştirilmesi önerilmiştir. Bunun için 1/5.000 ile 1/1.000 ölçekli nazım ve uygulama imar planlarında örgün eğitim kurumları yakınında yer alan kazı evinin eğitim merkezi olması kararlaştırılmıştır (Resim 9). Söz konusu planlarda kazı evinin doğu yönünde sırasıyla 'Ağaçlandırılacak Alan', 'Lise' ve 'İlköğretim' yer almaktadır (Hacar, 2011: 209). Planlardaki bu avantajlı konumdan faydalanılarak, kazı evinin, etkin öğrenimi destekleyecek mekânsal bağları kurmayı hedefleyen projeler ile diğer eğitim kurumlarına bağlanması sağlanacaktır.

Eğitim çalışmalarının ikinci hedef kitlesi yerel halktır. Yönetim Planı'nda, yetişkinlere yönelik 'korunması gerekli kültür varlıklarının neler olduğu', 'neden korunması gerektiği', 'arkeolojik kazıların neleri amaçladığı' konularında temel bilgilerin verileceği toplantı ve konferansların düzenlenmesi önerilmiştir. Ayrıca ziyaretçi sayısının artmasıyla oluşmaya başlayacağı düşünülen pansiyonculuk, yerel el işi ürünlerinin yapımı ve satışı gibi yeni sektörlere yönelik kursların verilmesi kararlaştırılmıştır.

Arkeoloji ve diğer ilgili bilim dalı öğrencileri, Yönetim Planı gereği yapılacak eğitim çalışmalarında üçüncü hedef kitledir. Program, Kazı Yönetimi'nce, 1996 yılından bu yana öğrencilere verilen uygulamalı kazı bilimi eğitimi kapsamaktadır. Yönetim planında, bu eğitim çalışmalarının çeşitlendirilmesi önerilmiştir. Bu kararlardan biri, analiz çalışmalarında tespit ekibinin dikkatini çeken Eski Çatalsu (Apsarı) Köyü'ne yönelik alınmıştır. Eski Çatalsu (Apsarı) Köyü Mamasun Barajı'nın su tutma havzasında kaldığı için 1985 yılında boşaltılmıştır. Aradan geçen süre zarfında geleneksel yöntemlerle, taş malzeme kullanılarak inşa edilen köy yapıları değişik oranlarda tahrip olmuştur (Resim 10). Yönetim planında, günümüzde bir ören yerine dönüşmek üzere olan Eski Çatalsu (Apsarı) Köyü'nde düzenli gözlemlerin yapılması önerilmiştir. Süreç içerisinde arkeologların kazı çalışmalarını gerçekleştirdiği yerleşmelere benzeyen Eski Çatalsu (Apsarı) Köyü'nde belli aralıklarla düzenli tespit çalışmalarında bulunulması, hem arkeoloji öğrencilerine höyükleşmenin nasıl gerçekleştiği konusunda pratik bilgi verecek, hem de arkeolojik kazılarda elde edilen buluntuların daha iyi yorumlanmasına katkı sağlayacaktır.

UYGULAMA

Güvercinkayası Yönetim Planı'nda müdahale kararlarının uygulama süreleri kısa, orta ve uzun vadeli olarak belirlenmiştir. 1-3 yıl içerisinde kısa vadeli, 4-7 yıl içerisinde orta vadeli, 8 yıl ve daha sonrası için uzun vadeli kararların uygulanması öngörülmüştür (Hacar, 2011: 214).

Yönetim Planı 3 yılı aşan bir çalışmanın ardından 2011 yılında tamamlanmıştır. Planın hazırlanmasından kısa bir süre sonra, kararların uygulanmasına yönelik gerekli alt yapının hazırlanması için çalışmalarda

bulunulmuştur. Bunun için öncelikle Demirci ve Saratlı Belediye Başkanları ve Aksaray Valisi ile yönetim planı hakkında bilgilendirici görüşmeler yapılmıştır. Bunun dışında Güvercinkayası Yönetim Planı, bir üst yazı ile aralarında Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile yerel yöneticilerin olduğu ilgili tüm kurumlara gönderilmiştir. Üst yazıda her planın olduğu gibi Güvercinkayası Yönetim Planı'nın da eksiklerinin olabileceği belirtilerek, yapılacak eleştiri ve katkıların Kazı Başkanlığı'na bildirmesi özellikle istenmiştir.

Bunun dışında yönetim planının uzun vadeli hedeflerinden olan 'Güvercinkayası Yerleşmesi'nin açık hava müzesine dönüştürülmesi' kararı hakkında Kültür ve Turizm Bakanlığı ile ayrıca yazışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda proje öncesinde, teşhir amaçlı yeniden inşa edilecek "DeneySEL Güvercinkayası Yerleşmesi"nin yapılacağı alana ilişkin tespit çalışması yapılmıştır. İncelenen alanların topografyası, ulaşım olanakları ve özgün Güvercinkayası Yerleşmesi'ne yakınlıkları göz önünde bulundurulmuştur. Tespit çalışması sonunda, Kazı Yönetimi'nce, Enlice Tepesi 'rekonstrüksiyon yapılabilecek alan' olarak ilgili Bakanlığa önerilmiştir (Resim 6-7).

Kazı evine yönelik Yönetim Planı kararlarının uygulanabilmesi için alanın, 1/200 ölçekli vaziyet planı çıkarılmıştır (Resim 11). Böylece Yönetim Planı'nda öngörülen deneySEL çalışmalar, ziyaretçi merkezi ve sergi alanlarının yer alacağı uygulama projesine altlık oluşturulmuştur.

Demirci Kasabası kırsal yerleşme dokusunda, tahribatın boyutlarının anlaşılması ve önlenmesi ile kısa vadede turizme kazandırılacak yapıların tespiti amacıyla incelemelerde bulunulmuştur. Bu incelemeler ve yerel halkla yapılan görüşmeler sonucunda, mülkiyet sahiplerinin ekonomik nedenlerden dolayı eski yapılarını yıkarak yerine yeni binaları yapmak istemesinin önemli bir tahrip nedeni olduğu anlaşılmıştır.

Demirci Kasabası'nda yapılan turizme yönelik incelemede, iki sektör yapısı öne çıkmıştır. Bu yapılardan ilki kasabaya ismini veren demirci atölyesi, ikincisi Önyasya kültürlerinde önemli bir yeri olan ılgının işlendiği bezirhanelerdir. İki atölye de günümüzde artık işletilmemektedir. Bu nedenle atölyelerin oldukça tahrip olduğu gözlemlenmiştir. Ancak işletmelerin faaliyette olduğu dönemlerden kalma işleme araçları büyük oranda muhafaza edilmiştir (Resim 12-13). Önümüzdeki yıllarda bu atölyelerin endüstri müzelerine dönüştürülmesi için çalışmalarda bulunulması hedeflenmektedir.

Kısa vadede alanın ziyaretçi sayısını arttıracak uygulamalarda bulunmak, hem alana ekonomik girdi sağlayacak hem de yerel halkın ve yöneticilerinin Yönetim Planı'na olan güvenini arttıracaktır. Bu nedenle Yönetim Planı kararlarına da uygun olarak, Demirci ve Saratlı Beldeleri'nde bulunan yer altı şehirlerinin temizlik çalışmalarının başlatılmasına yönelik girişimler hızlandırılmış ve temizlik çalışmaları Aksaray Müzesi Müdürlüğü denetiminde başlatılmıştır. Kazı Yönetimi,

temizlik çalışmalarının başlatılması sürecinde her iki Belediye Başkanlığı'na teknik danışmanlık desteği vermiştir.

SONUÇ

Güvercinkayası Yönetim Planı korumanın ancak bütüncül olarak sağlanabileceği kaygısını taşıyarak hazırlanmıştır. Plan kararlarında sadece Güvercinkayası Yerleşmesi'ndeki koruma sorunlarına çözüm önerilmemiş ayrıca belirlenen etkileşim alanında, hem yerel toplumun sosyal ve ekonomik koşullarının iyileştirilmesi, hem de kültür varlıklarının korunmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur. Tarihsel süreç içerisinde kültür varlıklarının korunmasına yönelik hazırlanan yönetim planlarının karşılaştığı en büyük sorun, ekonomik girdilerin arttırılması uğruna kültür varlıklarının özgünlüğünü yitirmesine neden olmaktadır. Güvercinkayası Yönetim Planı'nda bu konuya özellikle dikkat edilmiştir. Plan kararları oluşturulurken müdahale edilen varlıkların 'kültür varlığı' olduğu ve bu varlıkların en az müdahaleyle gelecek nesillere ulaştırılması gerektiği her zaman göz önünde bulundurulmuştur. Yerel toplumun yaşayışına ilişkin önerilen kararlar ise geleneksel yaşantının bozulmaması dikkate alınarak sınırlı tutulmuş, yok olmaya yüz tutmuş yerel unsurların tekrar canlandırılması amaçlanmıştır.

Ekonomik girdilerin arttırılması kuşkusuz korumanın sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır. Bu çerçevede Etkileşim Alanı'nda ziyaretçi çekmeye ve böylelikle turizm gelirlerini arttırmaya yönelik sektör alanlarının oluşturulması önerilmiştir. Sektör alanlarının belirlenmesinde mevcut durum analizleri sonucu tespit edilen kültür varlıklarının nicelik ve niteliklerinden yararlanılmıştır. Başka bir deyişle kültür varlıklarının özellikleri, sektör alanının kimliğini belirlemiştir. Mevcut halde birbirinden kopuk olan insanlığın değişik dönemlerine ait kültür varlıkları önerilen kararlarla birbirleri ile ilişkilendirilmiş, böylece bölgeye gelecek ziyaretçilere adeta insanlık tarihinde bir yolculuğa çıkma imkânı sağlanmıştır.

Yönetim Planı'nın hazırlanmasından kısa bir süre sonra Kazı Yönetimi'nce kararların uygulanmasına yönelik çalışmalarda bulunulmuştur. Yapılan bilgilendirme toplantıları sırasında yerel halkın ve idare yöneticilerinin Yönetim Planı kararlarına gösterdikleri ilgi ve heyecan ümit verici olmuştur. Özellikle yukarıda belirtilen uygulamaların gerçekleştirilmesinde yerel halkın ve idare yöneticilerinin azımsanmayacak derecede desteği görülmüştür. Buna karşın Yönetim Planı kararlarının uygulanması için, Kazı Yönetimi'nin, sorumlu kurumları devamlı suretle yönlendirmesi ve çalışmaları takip etmesi gerekmiştir. Bu aşamadan sonra da Yönetim Planı kararlarının uygulanmasından sorumlu esas kurumunun Kazı Yönetimi olacağı öngörülmektedir.

Alanın, 5226 sayılı yasa ile değişik 2863 sayılı yasanın Ek 2. maddesi kapsamında, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca "Yönetim Alanı" olarak ilan edilmesi, Kazı Yönetimi'nin bu konudaki sorumluluğunu azaltacak gibi gözükmemektedir. Ancak hem kanun, hem de ilgili yönetmelik maddeleri, bölgenin

şartlarına uygun olmayan aşırı bürokratik bir yapı önermektedir¹¹. Bu nedenle şu an için Güvercinkayası ve Etkileşim Alanı'nın mevzuat maddeleri kapsamında "Yönetim Alanı" olarak ilan edilmesine yönelik bir çalışma yapılmaması daha uygun olacaktır.

Yönetim Planı kararlarının kapsadığı alan, uygulamaların sorunsuz gerçekleştirilebilmesi için başlangıçta dar tutulmuştur. Ancak zaman içerisinde gerçekleştirilecek uygulamalar ile başta Aşıklı Höyük Kazı Başkanlığı olmak üzere bölgede çalışan diğer uzmanların katkılarıyla geniş bir bölge planlama faaliyetine dönüştürülebilir. Böyle bir planlama ile hiç kuşkusuz, daha etkin bir sürdürülebilir koruma sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z. (2005). Tarihi çevre yönetimi ve yönetim planları. *Tarihi Kentlerin Yönetimi-Panel: İçinde 35-50*. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayını.

Antikacılar ve Eski Eserleri Sevenler Derneği (1976). *1710 sayılı Eski Eserler Kanunu yorumlar-incelemeler*. İstanbul: AEESD.

Biörnstad, M. (2000). The ICOMOS International Committee on Archaeological Heritage Management. H. Cleere (Ed.) *Archaeological Heritage Management in the Modern World: İçinde 70-75*. Londra ve New York: Routledge.

Cleere, H. (2000). Introduction: the rationale of archaeological heritage management. H. Cleere (Ed.) *Archaeological Heritage Management in the Modern World: İçinde 1-19*. Londra ve New York: Routledge.

Cooper, M. A., Firth, A., Carman, J. ve Wheatley D. (1995). *Managing archaeology*. Londra ve New York: Routledge.

Corruchaga, J. L. A. ve Monforte, P. F. (2006). The new museum of the Altamira: finding solutions to tourism pressure. N. Agnew ve J. Bridgland (Ed.) *Of The Past For Future Integration Archaeology and Conservation: İçinde 177-183*. Los Angeles: The Getty Conservation Institute.

Çaylı, P. (2009). Güvercinkayası 14 numaralı evin çanak çömlek verilerinden yola çıkarak yerleşme düzeni ve toplumsal yapılanmanın değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

¹¹ 5226 sayılı yasa ile değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu için bkz. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 2004. Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik için bkz. 27.11.2005 gün ve 26006 sayılı resmi gazete.

Feilden, B. M. ve Jokilehto, J. (1993). *Guidelines for the management of world cultural heritage sites*. Roma: ICCROM.

Gülçur, S. (1999). Aksaray, Nevşehir, Niğde illeri 1994 ortak yüzey araştırması. *Anadolu Araştırmaları XV*: İçinde 105-136. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Gülçur,S., Çaylı, P. ve Demirtaş, I. (2011). Güvercinkayası 2009 yılı kazısı. *32. Kazı Sonuçları Toplantısı-Cilt III*: İçinde 294-312. Ankara: T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Gülçur, S. ve Endoğru, M. (1998). Güvercinkayası 1996 yılı kazısı. *19. Kazı Sonuçları Toplantısı*: İçinde 85-111. Ankara: T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Gülçur, S., ve Sağır, G. (2003). Güvercinkayası 2001 yılı kazısı. *24. Kazı Sonuçları Toplantısı-Cilt I*: İçinde 49-58. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Hacar, A. (2011). Güvercinkayası: prehistorik kültür mirası alan yönetimi yönetim planlarının hazırlanması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kiper, Y. ve Gülçur, S. (2005). Güvercinkayası 2003 yılı kazısı. *26. Kazı Sonuçları Toplantısı-Cilt II*: İçinde 13-24. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Kiper, Y. ve Gülçur, S. (2008). Güvercinkayası 2006 yılı kazısı. *29. Kazı Sonuçları Toplantısı-Cilt III*: İçinde 243-260. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2004). *2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*. Ankara.

Öz, A. K. ve Güner, S.(Ed.) (2007). *Uluslararası kültürel miras mevzuatı*. İstanbul: KÜMİD.

Resim 2: Güvercinkayaşı Aşağı ve Yukarı Yerleşmelerinden Genel Görünüş (Güvercinkayaşı Kazı Arşivi 2009)

Resim 3: Güvercinkayaşı Yerleşmesi'nin Dar Sokaklarla Sınırlanan Bitişik Düzendeki Yapı Adaları (Güvercinkayaşı Kazı Arşivi 2009)

Resim 4: Sarahlı Yeraltı Şehri I (Kişisel Arşiv 2009)

Resim 5: Güvercinkaya Kazı Evi (Kişisel Arşiv 2010)

Resim 6: Enlice Tepesi'nin Topoğrafik Özellikleri Güvercinkayası ile Benzerlikler Taşmaktadır (Kişisel Arşiv 2010)

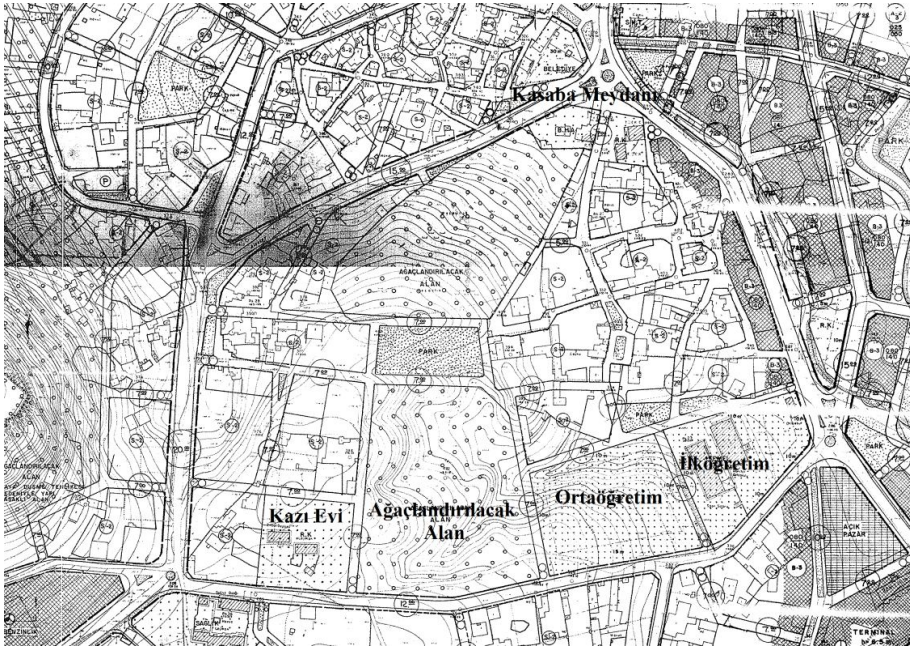
Resim 7: Malayır Tümülüsü ve Sol Arka Tarafında Yer Alan Enlice Tepesi (Kişisel Arşiv 2010)

Resim 8: Demirci Beldesi Geleneksel Kırsal Yerleşme Dokusu (Kişisel Arşiv 2009)

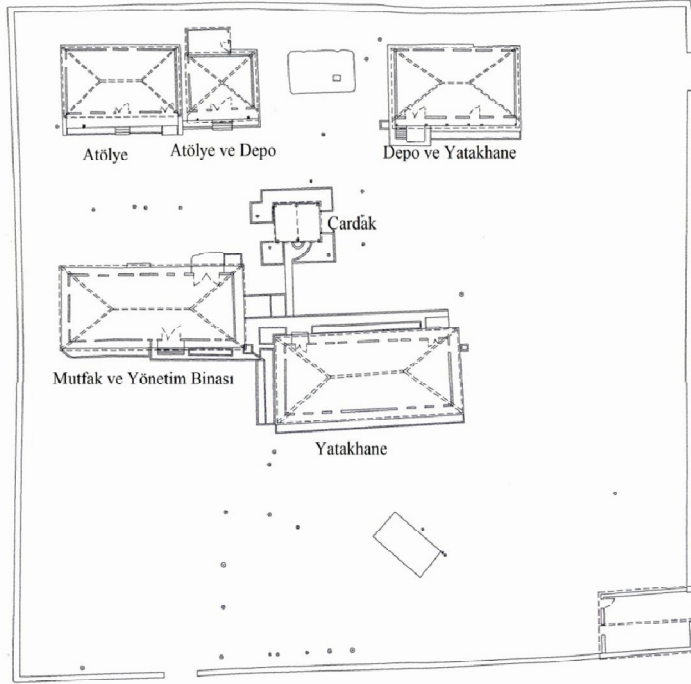
Resim 9: Demirci Beldesi 1/1.000 Ölçekli Uygulama İmar Planı

Resim 10: Bir Ören Yeri Görünümündeki Eski Çatalsu (Apsarı) Köyü
(Kişisel Arşiv 2009)

Resim 11: Güvercinkayaı Kazı Evi Vaziyet Planı (Çizim A.Hacar)

Resim 12: Demirci Atölyesinde Ateşi Harlamak İçin Kullanılan Körük (Güvercinkayası Kazı Arşivi 2010)

Resim 13: Günümüzde Atıl Durumdaki Bezirhane (Güvercinkayası Kazı Arşivi 2010)

Copyright of Dokuz Eylul University Journal of Graduate School of Social Sciences is the property of Dokuz Eylul University Graduate School of Social Sciences and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.